

SPEECH THERAPY. SPECIAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-173-2-54>

ХАРАКТЕРИСТИКА МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З СЕНСОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

Гончар Г. Д.

*викладач кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

Івашкіна В. Л., Мар'єнко Т. С.

*студентки 311–СО
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

Сенсорна алалія належить до найскладніших порушень мовленнєвого розвитку. До теперішнього часу, враховуючи сучасні уявлення про мовленнєву діяльність, механізми алалії недостатньо вивчені, внаслідок чого, існуючі методи корекції недостатньо диференційовані та спираються на симптоматичний підхід, що знижує ефективність логопедичної допомоги.

Мета статті: узагальнити особливості мовленнєвих проявів при сенсорній алалії.

Вивченням проблеми алалії з фізіологічних, клінічних, психологічних, лінгвістичних, психолінгвістичних позицій активно займались, з середини ХХ століття, такі дослідники як: Н. Трауготт, Р. Левіна, Б. Гріншпун, Л. Голубева, А. Маркова, В. Орфінська, С. Шаховська, Н. Кузьміна, В. Різдяна, В. Ковшиков, інтерес дослідників до проблеми не згас і до теперішнього часу: Т. Башинська, Т. Візель, О. Грибова, Є. Кириллова, Т. Лактюшина, М. Линська, Л. Логвінова, Т. П'ятниця, Т. Резніченко, М. Шеремет, Є. Янушко, F. Norbury, J. Bruce Tomblin, V.M. Dorothy, Bishop, Odile Jacob.

Сенсорна алалія – це первинний недорозвиток імпресивного мовлення центрального органічного генезу в дітей з достатнім рівнем сформованості тонального слуху. Ця форма алалії відкрита Р. Коеном,

Л. Ліхтгеймом наприкінці XIX століття, але дотепер у трактуванні її механізмів відмічаються суперечки і багато питань з'ясовані не до кінця.

Проаналізувавши сучасні дослідження з питання мовленнєвого розвитку дітей з сенсорною алалією можна сказати, що однією з найважливіших особливостей у розвитку мовлення дітей із алалією є специфічне формування розуміння мовлення. Це порушення характеризується недорозвитком мовно-слухового аналізатора, коли дитина зовсім не розуміє мовлення оточуючих, відноситься до мовлення, як до шуму, позбавленого сенсу, не реагує на власне ім'я, не диференціює звуки мовлення та шуми, звуки немовленнєвого характеру, може бути байдужа до будь-яких мовленнєвих і немовленнєвих подразників. Тоді фахівці будуть припускати слухову вербальну агнозію. Також можуть спостерігатися випадки, коли дитина розуміє окремі слова, але під час розгорнутого висловлювання розуміння втрачається. Іноді розуміння ізольованого слова ускладнює дитину більше, ніж розуміння сенсу фрази. Є діти, які виконують прості інструкції поза конкретною ситуацією, тобто загальний зміст фрази сприймається легше ізольованих слів. Поступово дитина прислухається до навколишнього мовлення та інших звуків, але його увага залишається нестійкою і виснажується. Тоді спеціалісти можуть припускати порушення когнітивних процесів, викликане пошкодженням третинних полів головного мозку, класичний варіант сенсорної алалії [2].

А. Бітова та Є. Сафронова відзначають, що дитина з сенсорною алалією майже не користується слухом або користується тільки тоді, коли їй дуже потрібно щось зрозуміти, тобто маючи сильну мотивацію. Найсуттєвіші порушення в дітей з сенсорною алалією проявляються на рівні імпресивного мовлення. Дитина з сенсорною алалією реагує на різну інтонацію при мовленні, може розрізняти слова, а іноді й невеликі фрази з різною складовою та ритмічною структурою. Однак таке сприймання є неповноцінним і фрагментарним. У кращому випадку воно дає можливість дитині орієнтуватися лише в побутових висловах, що часто використовуються в її оточенні [1].

Ю. Флоренська у своїх дослідженнях відзначала, що при сенсорній алалії є особливий стан акустичної незбудливості та виснаження слухової функції. Це призводить до нестійкості слухових реакцій, труднощів утворення слухових диференціювань, неповноцінності слухового аналізу та синтезу. Якщо у дитини з сенсорною алалією наявне мовлення, то вона говорить плавно, невимушено, не напружуючись та не замислюючись про те, як вона виражає думку, про правильну будову речень, не помічає зроблених помилок у мовленні. Мовлення дітей залишається поза їхнім власним контролем, промовляються слова та

звороти, не пов'язані з ситуацією, позбавлені сенсу. Крім того виникає фрагментарність мовлення, але вона пов'язана насамперед не з моторними труднощами дитини, а з малим обсягом сприйняття, з труднощами правильного висловлювання. Нестійкість значень слів, нечіткість вимови призводять до того, що діти діють за словесною інструкцією невпевнено, дивляться одне на одного, шукають допомоги та підтримки під час труднощів у розумінні. При виконанні завдань та при повсякденному спілкуванні діти орієнтуються на лексичні значення та ігнорують граматичні. При організації рольової гри, у дітей обмежені можливості, часто гра супроводжується промовлянням недиференційованих звукових комплексів та неадекватно вживаних слів та словосполучень. Діти не можуть довго слухати, коли їм читають чи розповідають, бо через нерозуміння змісту, у них втрачається інтерес і вони перестають слухати [3].

При сенсорній алалії дитина часто повторює склади, звуки, слова, іноді навіть фрази, але системності при цьому немає. Також, стає зрозумілим, що розуміє такий малюк менше, ніж намагається говорити. Наприклад, слово «яблуко» дитина може вимовляти, а от розуміти, що дорослий говорить саме про яблуко (просить показати яблуко, подати його, покласти на тарілку), у неї виходить не завжди. З цього можна зробити висновок, що у дитини набагато менший пасивний словник (тобто ті слова, що дитина розуміє), ніж активний (те, що дитина говорить). У дітей з нормальним рівнем розвитку мовлення пасивний словник у віці 2-4 роки, навпаки, більший активного. Також характерною особливістю дітей із сенсорною алалією є ехололія, коли дитина, не замислюючись про сенс, повторює чужі слова, наприклад на питання «Ти був у магазині?» може відповісти таким же питанням «Ти був у магазині?», або просто сказати «В магазині» замість «Я був у магазині». Тому, діти з сенсорною алалією, можуть часто виконувати інструкції за здогадкою чи шаблоном, через їх складність розуміння мовлення. Це можна легко перевірити, надавши дитині нетипове доручення: наприклад, дайте дитині тарілку і попросіть поставити її під ліжко. Діти із сенсорною алалією, як правило, віднесуть її на стіл, де їй місце.

Як зазначають Л. Логвінова, та Т. Лактюшина відмінними рисами сенсорної алалії є:

- 1) первинне недорозвинення імпресивного мовлення при відсутності глухоти і вираженого порушення пізнавальної діяльності;
- 2) відсутність великого розриву при формуванні імпресивного та експресивного мовлення;
- 3) збереження у більшості випадків інтонаційно-ритмічної сторони мовлення;

4) наявність ехологічного відтворення слів, або імітування щойно почутих слів чи невеличких фраз у відповідь на попередню репліку співрозмовника;

5) формування словника та фрази через стадію «контурів» слів, тобто наявність інтонаційно-ритмічної канви зі спрощеним звуковим складом;

6) швидка виснажливність нервової системи дитини при сприйманні мовлення, з «відчуженням» змісту знайомих слів [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що у дітей із сенсорною алалією порушена не сама можливість розвитку мовлення, а можливість вчитися мовленню зі слуху, що визначає специфіку корекційної роботи з дітьми із сенсорною алалією. Недорозвиток мовлення при алалії носить системний характер, відзначається недосконалість всіх операцій у процесі мовленнєвого висловлювання, спостерігається різноманіття варіантів прояву мовленнєвих та немовленнєвих симптомів у структурі порушення.

Отже, сенсорна алалія належить до найскладніших порушень мовленнєвого розвитку. Найскладнішим є питання про механізми алалії; сенсомоторні, психологічні та мовленнєві концепції по-різному його інтерпретують. Подальше поглиблене вивчення особливостей мовленнєвого розвитку в дітей із сенсорною алалією дозволить уточнити пробіли діагностики, структури порушення при алалії, механізмів формування мовлення у дітей як засобу комунікації і розвитку психічної діяльності в цілому та, як наслідок, забезпечити організацію системної корекційно-розвивальної роботи.

Література:

1. Битова А.Л., Сафронова Е.Н. Сенсорная алалия. Пути преодоления. *Конгресс по детской психиатрии. Материал конгресса.* 25-28 сентября 2001 г. С.307-308.
2. Визель Т.Г. Нарушения приобретения речевых навыков и их распад (теоретический аспект). *Вестник угрюведения.* 2015. № 2 (21). С. 149-163.
3. Волкова Л.С. Логопедия. Методическое наследие. Кн. III: Системные нарушения речи: Алалия. Афалия: учебное пособие. М.: ВЛАДОС, 2007. 311 с.
4. Правдина О. В. Логопедия. Учеб. пособие для студентов дефектолог. фак-тов пед. ин-тов. Изд. 2-е, доп. и перераб. М.: Просвещение, 1973. 272 с.
5. Тарасюк А.І. Сучасні погляди на мовленнєвий розвиток дітей з сенсорною алалією. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти.* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 324-329.

6. Гриншпун Б.М., Шаховская С.Н. Алалия. Логопедия. учебник для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. Заведений. М.: Гуманитар. изд. центр. ВЛАДОС, 2008. 703 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-173-2-55>

АВТОМАТИЗАЦІЯ ЗВУКІВ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ

Костик Л. Б.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Палагнюк О. В.

*кандидат психологічних наук,
асистент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Своєчасне засвоєння правильної вимови фонем, формування вміння контролювати їхню вимову у процесі спілкування з оточуючими – одна з вагомих заporук повноцінного розвитку дитини. Різні відхилення у розвитку фонетичного боку мовлення викликають у дітей комплекс труднощів: у процесі адаптації їх у соціальне середовище, особливо нове, незвичне для них; під час навчання, особливо при опануванні навичками письма та читання; при спілкуванні з дорослими та дітьми. Порушення звуковимови часто є причиною формування у них комплексів неповноцінності, вони також можуть у майбутньому гальмувати їхню професійну самореалізацію. Усі ці причини вагомі для того, щоби своєчасно виявляти такі відхилення у розвитку дитини і виправляти їх.

Мовлення інтенсивно розвивається в дошкільному віці і подолання його вад у цей період відбувається швидше і легше. Саме в дошкільному дитинстві мовлення не лише стає окремим і регульованим пізнавальним процесом, а й інтегрується та диференціюється з іншими вищими психічними функціями, свідченням чого є формування мовленнєвої діяльності, прямо не пов'язаної з практичними діями. Дошкільник учиться правильно вимовляти та розрізняти звуки рідної мови, з опорою